

KAREL SRP: Ti druzí. Jean-Paul Sartre a Československo 1934 – 1970

[The Others. Jean-Paul Sartre and Czechoslovakia 1934–1970]

Řevnice: Arbor vitae, 2023. 380 s. ISBN 978-80-7467-166-1

DOI: 10.31577/WLS.2025.17.3.14

© Institute of World Literature

Slovak Academy of Sciences

© Adam Bžoch 2025

Licensed under CC BY-NC-ND 4.0

Kniha *Ti druzí. Jean-Paul Sartre a Československo 1934 – 1970* českého historika umenia a kurátora Karla Srpa, ktorého ako odborníka na moderné české umenie a na avantgardu zvlášť (surrealizmus i slovenský nadrealizmus) oceňujeme vďaka jeho otvorenosti voči interdisciplinárnemu dialógu aj v literárnohistorickom prostredí, sa rodila dlho. Autor ju síce plánoval už od prelomu rokov 2019/2020, no v dôsledku protipandemických opatrení skomplikoval jej vznik najprv sťažený prístup k zdrojom a neskôr i zmenené vydavateľské podmienky. Publikácia, ktorá v roku 2023 napokon uzrela svetlo sveta, však našťastie znaky týchto vonkajších okolností nenesie. Výpravné vydanie s bohatým obrazovým materiálom (fotografiami z divadelných predstavení a iných podujatí, portrétnymi fotografiami, obálkami knižných vydaní a fotoreprodukciami časopiseckých článkov, v skromnejšej miere s archívnym materiálom) svedčí naopak o plnej realizácii veľkorysého zámeru zachytiť nielen slovom, ale aj obrazom prítomnosť Sartrovej osobnosti v československom kontexte; svedčí o autorovej detailnej heuristickej práci, ktorú poznáme z jeho početných umeleckých monografií a výstavných katalógov.

Je azda prekvapujúce, že sa kunsthistorik rozhodol pre spracovanie témy, ktorá primárne nesúvisí s výtvarným umením, lebo veď Sartre bol eminentne majster slova a ak odhliadneme od jeho úvah o vzťahu existencializmu a sochárskeho diela Alberta Giacomettiho či o fenomenológii vnímania Mauricea Merleaua-Pontyho (vrátane vzájomnej korešpondencie), bol jeho vzťah k vý-

tvárnému umeniu rezervovaný. Sartre a Československo je však už napohľad významná kultúrohistorická téma, ktorá zásadným spôsobom zasahuje viaceré oblasti spoločenského a kultúrneho života – politiku, divadlo, literatúru, filozofiu, medzinárodné kultúrne vzťahy – a tým Sartra robí pre Srpa i kritikú čitateľskú obec zaujímavým ako osobnosť spoluvytvárajúcu v šesťdesiatych rokoch 20. storočia intelektuálny horizont i duchovnú atmosféru Československej republiky.

Textová časť Srpovej knihy predstavuje do veľkej miery súvislú správu o Sartrových návštevách Československa (bolo ich niekoľko, pričom tá z jesene roku 1963 sa vryla do kolektívnej pamäti azda najhlbšie, pretože sa spájala okrem iného s ďalším významným historickým momentom – s atentátom na J. F. Kennedyho), resp. správu o Sartrových vyjadreniach k spoločenskému a politickému daniu v krajine, počnajúc Mníchovom 1938 a končiac sovietskou okupáciou z 21. augusta 1968. Srp zaradil do svojej knihy aj preklad interview z 25. augusta, ktoré Sartre ponúkol ľavicovému talianskemu denníku *Paese sera*, kde jednoznačne odsúdil sovietsku inváziu do ČSSR a označil ju za dôsledok momentálnej politickej prevahy starých stalinistických síl v Kremli.

Sartrova prítomnosť v Prahe, v Bratislave a inde v republike však znamenala rovnako preklady, resp. viaceré vydania jeho poviedok, románov, divadelných hier, esejí i filozofických diel a takisto inscenovanie jeho drám i účasť na diskusiách o literatúre a umení, spoločnosti i filozofii (o Kafkovi, románe, marxizme, socializme atď.), do kto-

rych bola zapojená takmer celá vtedajšia československá intelektuálna elita. Zároveň sem však patrí bohatá sartróvska recepcia tak v Čechách, ako aj na Slovensku, a to prakticky už od roku 1945, jeho vplyv na akademické myslenie a tiež rozličné formy popularizácie jeho diela. Škoda, že sa nepodarilo dostať k nepublikovanej práci Antona Vantucha *J. P. Sartre a francúzsky ateistický existencializmus* z roku 1947, čo bola veľmi dlho asi najobsiahlejšia ucelená (i keď len absolventská) práca o Sartrovi v Československu. Srp ju len spomína, jej strojopis je však nedostupný – nachádza sa v Akademickú knižnici Univerzity Komenského, ktorá z tejto práce ktovie z akých dôvodov dodnes nepovoľuje čokoľvek technicky reprodukovať a zverejňovať.

Na pozadí bohatej sartróvskej recepcie, prekladov autorových diel a aj inscenácií drám, ktoré Srpova kniha podrobne dokumentuje, si dnes môžeme položiť nielen otázku, čím v šesťdesiatych rokoch Sartre reálne zapôsobil na našu, resp. na globálnu kultúru, ale smieme sa takisto spýtať, čo v českej, slovenskej, ale aj v globálnej kultúre zo Sartra zostalo po rokoch. V priebehu procesu odkúzenia marxizmu sa aspoň v našom kontexte presadil do veľkej miery karikatúrny obraz tohto francúzskeho autora a filozofa ako pokryteckého a navyše anachronického strašiaka meštiakov, tak ho aspoň vykresľovali po roku 1989 vplyvní konzervatívni popularizátori moderných intelektuálnych dejín ako Paul Johnson (jeho kniha *Intelektuáli* vyšla pôvodne v roku 1988 a odvtedy v mnohých vydaniach aj v prekladoch). Pri čítaní

Srpovej knihy si skutočne uvedomíme, koľko gestikulácie, pátosu a v neposlednom rade myšlienkového a slovného balastu sprevádzalo gloriózne roky Sartróvho pôsobenia. To všetko v šesťdesiatych rokoch nejakým prispievalo k živej atmosfére doby, zaplňalo medzinárodný a aj československý kultúrny priestor a sotva narážalo na kritiku progresívnych vzdelancov a intelektuálov (ako pripomína Srp, jednou z mála osobností, ktoré si od Sartróvych vystúpení v Československu od začiatku udržiavali triezvy odstup, bol slovenský literárny kritik a kultúrny historik Milan Hamada). Veľká filozoficko-spoločensko-politická paradigma so špecifickým pojmoslovím a intelektuálnou problematizáciou sa ale v skutočnosti rozplývala postupne a definitívne sa zrútila až po čase, keď vysvitlo, že bola postavená na spoločenskej ilúzii, ktorá ako model nemohla nikdy reálne fungovať, pretože jej chýbali predpoklady, aké nachádzame v historickom človeku, o ktorého Sartre nejavil záujem. Napriek márnosti, aká sa nás na pozadí dnes už vyprázdnenej dobovej rétoriky zmocňuje, môžeme však aj po prečítaní knihy Karla Srpa tvrdiť, že to, čo zo Sartra zostalo dodnes, je étos nezlomného, diskutujúceho a neprispôsobivého, autonómneho intelektuála, ku ktorému anglosaská kultúra správne pridala na konci 20. storočia prívlastok „verejný“.

ADAM BŽOCH

Ústav svetovej literatúry SAV, v. v. i.

Bratislava

Slovenská republika

adam.bzoch@savba.sk

ORCID: 0000-0002-3943-3669